

Maria Zielińska

Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki, Ukraina

**SYTUACJE KOMUNIKACYJNE A UMIEJĘTNOŚCI
TWORZENIA WYPOWIEDZI PRZEZ MŁODYCH
UŻYTKOWNIKÓW JĘZYKA POLSKIEGO
NA TERENACH UKRAINY ZACHODNIEJ**

Celem niniejszego artykułu jest analiza polskojęzycznych wypowiedzi młodych użytkowników języka polskiego zamieszkałych na terenach Ukrainy Zachodniej pod względem kompetencji komunikacyjnej. Badaniami objęto 239 uczniów polskich szkół sobotnich (niedzielnich) w wieku od 12 do 17 lat, którzy deklarują pochodzenie polskie. Badani pochodzą z 8 miejscowości obwodu lwowskiego (Borysław – 50 osób, Drohobycz – 50), iwanofrankowskiego (stanisławowskiego) (Bolechów – 24, Dołyna – 20, Kałusz – 18, Kołomyja – 25) oraz tarnopolskiego (Czortków – 32, w. Stary Skałat – 20). Podstawę materiałową stanowią ankiety, w których zaproponowano osobom badanym 13 sytuacji komunikacyjnych z prośbą o sformułowanie wypowiedzi w poszczególnych sytuacjach. Proponując różne sytuacje komunikacyjne, miałam zamiar zbadać umiejętności tworzenia wypowiedzi dzieci i młodzieży pochodzenia polskiego, dla których język polski nie jest językiem obcym. Na podstawie otrzymanych wypowiedzi można wnioskować o kompetencji komunikacyjnej młodych użytkowników języka polskiego.

Pojęcie kompetencji komunikacyjnej jest nierozzerwalnie związane z sytuacją komunikacyjną. Zdaniem H. Sokołowskiej „kompetencja komunikacyjna wyznacza zasady użycia systemu języka adekwatnie do sytuacji społecznej, w jakiej proces komunikacji przebiega, czyli do sytuacji komunikacyjnej” [Sokołowska 2004: 21]. Odzwierciedla znajomość reguł komunikowania się utrwalonych w danej wspólnotce. G. Sawicka stawia „znak równości między znajomością konwencji a kompetencją komunikacyjną” [Sawicka 2001: 125].

Niezwykle ciekawa i – jak dotąd – słabo zbadana jest znajomość zasad używania języka polskiego przez młodych jego użytkowników zamieszkałych poza granicami Polski, w sytuacji gdy sfery wykorzystywania

języka polskiego są wyraźnie ograniczone. Przeprowadzone badania są próbą uzupełnienia tej luki i pozwolą na wstępne wnioski dotyczące umiejętności tworzenia polskojęzycznych wypowiedzi przez dzieci i młodzież pochodzenia polskiego zamieszkałe na Ukrainie. W perspektywie otrzymany metodą ankietową materiał zostanie uzupełniony o zasłyszane wypowiedzi osób badanych w szerszym kręgu autentycznych sytuacji komunikacyjnych.

W ankiecie starano się uwzględnić zarówno sytuacje oficjalne (np. zakup biletów na dworcu kolejowym), jak i nieoficjalne (np. rozmowa z rówieśnikiem z Polski). Wśród zaproponowanych sytuacji są takie, jak: złożenie życzeń nauczycielowi z okazji Dnia Edukacji Narodowej, prośba skierowana do nauczyciela o powtórzenie, uzyskanie informacji na temat tego, jak dostać się do jakiegoś obiektu, zakup biletów na dworcu kolejowym, zamówienie czegoś do jedzenia i picia w kawiarni, umówienie się z kolegą (koleżanką) przez telefon, zaproszenie jej (go) do kina, wynajęcie pokoju w hotelu, odmowa zaproponowanego poczęstunku, wyrażanie kondolencji, zamówienie taksówki, zapoznanie się z rówieśnikiem z Polski oraz wytłumaczenie turyście, jak dojść do centrum miasta (por. aneks). W niniejszym artykule ograniczam się do przedstawienia wypowiedzi uczniów w wybranych sytuacjach komunikacyjnych (łącznie 7).

Głównym kryterium oceny i klasyfikacji otrzymanego materiału była zrozumiałość (komunikatywność) wypowiedzi oraz odpowiedniość do proponowanej sytuacji komunikacyjnej. Poddając analizie wypowiedzi badanych, starałam się uwzględniać ogólnopolską normę językową i komunikacyjną.

Otrzymane wypowiedzi podzieliłam na następujące grupy¹:

- 1) wypowiedzi komunikatywne i poprawne pod względem językowym oraz komunikacyjnym;
- 2) wypowiedzi komunikatywne, lecz z pewnymi naleciałościami regionalnymi, które – z reguły – nie wpływają na ich zrozumiałość;
- 3) wypowiedzi z pewnymi odstępstwami od ogólnopolskiej normy językowej i/lub komunikacyjnej, które mogą być przyczyną zakłócenia komunikacji;
- 4) wypowiedzi niewłaściwe. Do tej grupy zaliczam wypowiedzi niekomunikatywne bądź nieodpowiednie w proponowanej sytuacji. Brak wariantu traktuję jako nieumiejętność formułowania wypowiedzi w poszczególnych sytuacjach.

Pierwsza spośród zaproponowanych w ankiecie sytuacji dotyczy umiejętności **złożenia życzeń nauczycielowi z okazji Dnia Edukacji**. Zebrany materiał przemawia za tym, że 30% badanych umie utworzyć wypowiedzi zgodne z normą ogólnopolską. Najczęściej używa się tradycyjnej polskiej formuły *wszystkiego najlepszego*, na przykład: *Wszystkiego najlepszego z okazji Dnia Nauczyciela*; życzę *Pani wszystkiego najlepszego*. Często uczniowie wykazują się znajomością rozbudowanych życzeń, na przykład: *Z okazji Dnia Nauczyciela*

¹ Jako podstawę klasyfikacji materiału wykorzystałam punktację testu komunikacyjnego H. Komorowskiej [Komorowska 1978: 59–60].

życzę zdrowia, szczęścia; życzę Pani dużo zdrowia, powodzenia², sukcesów w pracy z dziećmi.

Życzenia 17% badanych osób nacechowane są pewnymi elementami regionalnymi, które – z reguły – nie mają wpływu na komunikatywność powiedzianego. Są to przeważnie odstępstwa od normy ogólnopolskiej na poziomie gramatyki, na przykład: *Wszystkiego najlepszego w życiu, w **prace** i rodzinie; życzę pani **zdrowie** i **szczęścia**, nieco rzadziej leksyki: **wszystkiego najlepszego w **robocie**** i w życiu.* Cechą charakterystyczną polszczyzny funkcjonującej na terytorium Ukrainy są osobliwości w formach zwracania się do adresata. Zjawiskiem dość rozpowszechnionym są zwroty adresatywne *pan / pani + imię³*, których użycie w języku ogólnopolskim jest ograniczone do zaledwie kilku sytuacji. W polszczyźnie młodych jej użytkowników na Ukrainie często zdarza się użycie właśnie tego zwrotu wobec nauczyciela: ***pani Natalu. Składam najserdeczniejsze życzenia w dniu święta nauczyciela, życzę Pani dużo zdrowia i wszelkiej pomysłności.*** Sporadycznie badani uczniowie zwracają się do nauczyciela za pomocą zwrotu *pani nauczycielko*, co nie odpowiada ogólnopolskiemu zwyczajowi językowemu, na przykład: ***pani nauczycielko** zyczem zdrowie i wszystkiego najlepszego; **pani nauczycielko** ja życzę pani **zdrowie** i **szczęścia**; szanowna **pani nauczycielko** z okazji Dnia Nauczyciela życzę Pani wszystkiego najlepszego.*

Wśród zarejestrowanych wypowiedzi są też i takie (41%), które mogą być przyczyną „zahamowania” komunikacji. Należą do nich konteksty z użyciem czasowników *witać, pozdrawiać* czy też nieco rzadziej *gratulować*, w sytuacji gdy należy złożyć życzenia. Często pojawiają się w połączeniu z innymi odstępstwami od normy (najczęściej ze zwrotami adresatywnymi *pan / pani + imię* lub zaimkiem wy): ***Pani Wiktoria. Witam bardzo z takim pięknym świętem. Życze dla pani wszystkiego najlepszego; w ten dzień chcę przywitać was i życzyć wszystkiego najlepszego; witam pani*** w Dzień Nauczyciela. *Życzy wam cierpliwości, mądrości, zdrowia, wszystkiego najlepszego; droga Pani. **Pozdrawiam Pani** z Dniem nauczyciela. **Życzę dobrych uczniów i zdrowia; pozdrawiam Panią z dniem nauczyciela i życzę wszystkiego najlepszego; gratuluję serdecznie z okazji Dnia Nauczycielów.*** Przyczyny użycia wyżej wymienionych czasowników w kontekście złożenia życzeń należy upatrywać w „przeniesieniu” znaczeń ich formalnych odpowiedników wschodniosłowiańskich do polszczyzny.

Do niewłaściwych wypowiedzi (12%) zaliczyłam następujące: *witam; witam wszystkich nauczycieli oraz witam Pani Nauczycielku!!!*

² Wszystkie wypowiedzi podaję w oryginalnej formie. W niniejszym artykule nie omawiam odstępstw od ogólnopolskiej normy ortograficznej w wypowiedziach uczniowskich.

³ Omawiając trudne miejsca w opanowaniu polskiej etykiety językowej przez Ukraińców uczących się języka polskiego, Ałła Krawczuk zwraca uwagę m.in. na używanie zwrotu typu *pan/pani + imię*. Zdaniem autorki ukraińscy studenci używają go wobec wykładowców, „gdyż są przekonani, że jest to »bardzo polski« i bardzo grzeczny sposób zwracania się do adresata” [Krawczuk 2011: 444].

Zadanie następnej sytuacji komunikacyjnej polega na tym, żeby **zwrócić się do nauczyciela z prośbą o powtórzenie** (w szkole podczas lekcji języka polskiego). Wyniki ankietowania świadczą o tym, że 41% badanych potrafi sformułować właściwą prośbę w tej sytuacji. Najczęściej są to prośby typu: *Przepraszam, proszę pani, czy mogła by pani powtórzyć?*; *Przepraszam! Czy może pani powtórzyć?*; *Przepraszam, proszę powtórzyć jeszcze raz to zdanie; przepraszam bardzo, proszę powtórzyć*; *proszę Pani, czy może Pani to jeszcze raz powtórzyć?*

13% badanych formułuje zrozumiałe oraz odpowiednie prośby, które jednak wyróżniają się na tle normy ogólnopolskiej pewnymi naleciałościami regionalnymi. Chodzi tu – przede wszystkim – o odstępstwa od normy na poziomie gramatyki: *Przepraszam pani. Czy może pani jeszcze raz powtórzyć? Proszę Pani powtórzyć jeszcze raz; przepraszam, poprosze o powtórzeniu.*

Prawie jedna trzecia badanych tworzy wypowiedzi, które – ze względu na odstępstwa od normy – mogą „zahamować” komunikację. *A Pani mogę powtórzyć jeszcze raz, bo zapomniałam ten temat; prosze pana, czy pan moge powtórzyć; przepraszam, czy mogę pan powiedzieć co mówił chwile temu.* Jak widać z powyższych przykładów, wahania dotyczą koniugacji czasownika *móc*, a mianowicie użycia formy 1 os. lp. *mogę* zamiast 3 os. lp. *może*, co może mieć wpływ na zrozumiałość powiedzianego.

Z kolei do ostatniej grupy (16%), a więc do wypowiedzi niekomunikatywnych, zakwalifikowałam następujące: *Przepraszam pana nauczyciela. Chcę żeby on powtórzył jeszcze raz; przepraszam. Proszę Pana poprosisz go o powtórzenie, a także nie będę prosić.*

W następnej zaproponowanej sytuacji ankietowej chodziło o umiejętność uczniów sformułowania **pytania** (adresatem jest przechodzień) o to, **jak można się dostać do potrzebnego obiektu** (był to akademik przy ul. Młynarskiej). Tylko 15% badanych umie utworzyć komunikatywne i jednocześnie poprawne wypowiedzi, na przykład: *Przepraszam, jak stąd mogę dostać się do akademika; prosze powiedzieć, jak moge dostać się do akademika na ul. Młynarskiej; przepraszam, jak mam się dostać do akademika na ul. Młynarskiej? Bardzo przepraszam. Proszę wytłumaczyć mi jak dostać się do akademika na ulicy Młynarskiej.*

Cechą 34% wypowiedzi są pewne odstępstwa od normy ogólnopolskiej, w większości – na poziomie fleksji. Niemniej jednak nie zakłócają one komunikacji, na przykład: *Przepraszam. Proszę pani, czy pani wie jak się dostać do akademiku na ul. Młynarska?; Przepraszam, jak dostać się do akademiku, jaki jest na ulice Młynarska; przepraszam. Proszę Pana czy Pan może mnie powiedzieć jak dostać się do akademika na ul. Młynarską.*

Najwięcej odstępstw od norm językowych, które mogą mieć wpływ na komunikatywność wypowiedzi, dotyczy – tak samo jak w poprzedniej sytuacji – form 1 oraz 3 os. lp. czasownika *móc*, które nierzadko występują wspólnie z innymi odchyleniami od normy ogólnopolskiej: *Przepraszam, Pani mogę powiedzieć gdzie jest ul. Młynarska?; Przepraszam bardzo czy może się zapytać pana / pani jak mi*

się dostać do **akademiku** na **ulice** Młynarskiej?; *Pszepraszam bardzo, czy **moge pan/pani** powiedziec gdzie się znajduje ul. Młynarska?; Pszepraszam, czy **moge pani** powiedziec gdzie jest ul. Młynarska, bo ja nie moge dostać się do akademika.*

Ponadto takie wypowiedzi, jak: *Przepraszam pani! Nie mogli powiedziecz informację o akademiku czy dzień dobry pani, czy pani zna gdzie zamieszka akademik po ulicy Młunarska* – uznaję za nieodpowiednie w tej sytuacji. Inni uczniowie natomiast pozostawili to zadanie bez wypowiedzi, co może świadczyć o trudnościach z wypowiedzeniem się w tej sytuacji komunikacyjnej. Ogólnie do tej grupy zaliczam 8% wypowiedzi.

Wśród podstawowych sytuacji komunikacyjnych, w których mogą znaleźć się badani, jest kupowanie biletu. Właśnie umiejętność porozumiewania się w sytuacji, gdy **trzeba kupić bilet na pociąg**, miało zweryfikować następujące zadanie: „Jesteś na dworcu kolejowym. Co powiesz, kupując bilet do Warszawy?”.

Nieco więcej niż połowa uczniów (56%) nie ma trudności z tworzeniem właściwych wypowiedzi. Najczęściej są to konteksty typu *(po)proszę (jeden) bilet do Warszawy*. Zdarzają się też wypowiedzi z bardziej szczegółową informacją (czas odjazdu, klasa, typ pociągu / biletu), na przykład: *Poproszę bilet do Warszawy na jutro na 6.40, pierwsza klasa; prosze o bilet do Warszawy na jutro na godz. 13.15; proszę bilet do Warszawy na dwudziestą. Ile płacę?; Proszę o bilet na pociąg pośpieszny do Warszawy; proszę o jeden bilet z miejscówką do Warszawy.*

Oprócz tego są wypowiedzi (26%) z pewnymi naleciałościami regionalnymi, które generalnie nie powinny mieć żadnego wpływu na komunikatywność powiedzianego. Odstępstwa dotyczą zarówno normy komunikacyjnej, jak i językowej: *proszę dać mi bilet do Warszawy; dzień dobry. Proszę pani dać mnie bilet do Warszawy na najbliższy pociąg; ile kosztuje bilet do Warszawy?; Czy by mógł pan mi dać bilet?; Dzień dobry. Proszę sprzedać mi bilet do Warszawy; przepraszam pani, ja chciałembych kupić bilet do Warszawy; dzień dobry. Mi trzeba bilet do Warszawy.*

Uważam, że do wypowiedzi, które mogą nieco utrudniać komunikację (13%), wymagać dodatkowych pytań ze strony odbiorcy, trzeba zaliczyć następujące: *Ja chce kupic bilet do Warszawy, mogeci prodac; podróżny bilet do Warszawy, druga klasę dla niepalących; proszę pani, czy nie mogę pani dać mi bilet do Warszawy.*

Powyższe przykłady świadczą o trudnościach na poziomie gramatyki i w doborze odpowiedniego słownictwa.

Pozostali badani (5%) nie wpisali żadnego wariantu wypowiedzi.

W następnej sytuacji komunikacyjnej ankietowani mieli za zadanie **zamówić coś do jedzenia i picia w kawiarni**. Wyniki można przedstawić następująco: wypowiedzi 31% badanych są zgodne z ogólnopolską normą językową oraz komunikacyjną i odpowiadają zaproponowanej sytuacji. Zazwyczaj są to krótkie wypowiedzi typu: *Proszę pana! Chcę zamówić bigos i wodę mineralną; proszę kawałek tortu czekoladowego i jedną kawę; proszę o jedną pizzę i sok; poprosze kawę i lody; poproszę kanapke z serem i herbatę.*

Tyle samo wypowiedzi zawiera odstępstwa od normy, które – zresztą – nie powinny stwarzać poważnych przeszkód komunikacyjnych: *Dzień dobry. Proszę filiżankę kawy i jeden kawałek ciasta do wyboru pana/pani; przepraszam, proszę Pani czy mogła by mi podać bigos do jedzenia i herbaty do picia?; Proszę Pani o ciastka i kawę; proszę o dwie kawy i Desert; proszę pani dać mi ciasteczko i herbatę.*

Do wypowiedzi (17%), które mogą być przyczyną nieporozumienia w komunikacji, zaliczam: *Proszę przynieść pizzę z grzybami i jeden sok orangowy, jeden jabłkowy, dzięki; proszę varenyki i sok; proszę herbaty i sałatę; proszę Pana! Chcę zamuwić kartofel i piwo; proszę kelner, chcę zamówić ciastko i sok.* Jak widać, przyczyna potencjalnego zakłócenia interakcji może tkwić w osobliwościach fleksyjnych, leksykalnych, a także etykietalnych.

Wśród uczniowskich wypowiedzi pojawiają się też takie, w których nie wymienia się zamawianych potraw i napoi: *Dzień dobry. Proszem pana (pani), czy mogę to zamówić? Dzieńkuje. Poprosze rachunek; przepraszam! Chy może pani podejść! Chcem zamuwić! Przepraszam! Czy można zamuwić coś do picia? Przepraszam, proszę pana dać mi menu ...; ja chcę zakazać w was jedzenia i sok; dzień dobry, ja chcę coś do jedzenia. Co takie jest dobre dla mnie? Poproszę jadłospis; prosze podać mi menu.* Te wypowiedzi traktuję jako nieodpowiednie, gdyż nie spełniają założonych celów.

Jeżeli chodzi o umiejętności dzieci i młodzieży pochodzenia polskiego w tworzeniu wypowiedzi w sytuacji nieoficjalnej, kiedy trzeba **zapropoować** (przez telefon) **spotkanie przyjacielowi (przyjaciółce)**, to połowa z nich tworzy teksty właściwe językowi ogólnopolskiemu: *Cześć Kasiu, spotkajmy się o piętnastej obok sklepu spożywczego na Galicyjskiej; cześć! Jak się masz? Może się spotkamy? Pójdziemy do kawiarenki? Jak jesteś wolna to spotkamy się o czwartej; cześć Nataliu. Przyjdź dzisiaj do teatru na 18.00; cześć Katarzyna! Czy możemy dzisiaj spotkać się o 17.00; cześć! Chciałabym spotkać się z tobą jutro; cześć Gosiu! Może spotkamy się dziś o dwunastej przy wejściu do parku.*

35% badanych formułuje propozycje nacechowane elementami wyróżniającymi je na tle ogólnopolskiej normy komunikacyjnej (**Dawaj się spotkamy dzisiaj w parku**) oraz językowej, a mianowicie na poziomie fleksji i słownictwa, niezakłócającymi jednak komunikacji, na przykład: *Cześć, czy moglibym spotkać się w kawiarni?; – Cześć. Co u ciebie słychać? – Nic nowego. Co u ciebie słychać? – Dziękuje wszystko w porządku; – Pomyślała że możemy spotkać się. – Dobrze, o 3 godzinie w kawiarnie; – Cześć. – Cześć. Tania, nie chcesz się spotkać dzisiaj w kafeterji?*

Wypowiedzi typu *Cześć! Denyse czy nie chcesz pojechać do Lublina?; Czy mogła Pani ze mną spotkać* nie odpowiadają zaproponowanej sytuacji komunikacyjnej. W pozostałych ankietach – brak odpowiedzi.

W sytuacji gdy należy **wynająć pokój w hotelu**, większość badanych (67%) nie ma kłopotów z tworzeniem zrozumiałych oraz odpowiednich wypowiedzi, ale tylko 40% z nich to konteksty całkowicie poprawne pod względem językowym

i komunikacyjnym, na przykład: *Czy są wolne pokoje? Chciałbym pokój jednoosobowy; czy jest wolny 2-osobowy pokój?; Dzień dobry! Proszę pani (pana), chce wynająć pokój. Czy jest jakiś wolny?; Dzień dobry! Proszę pani, czy są wolne pokoje? Chciałabym jednoosobowy z łazienką; czy mogę wynająć jednoosobowy pokój na 3 dni.*

Pozostałe wypowiedzi zawierają pewne odstępstwa od normy na poziomie fleksyjnym (*chciałam bym wynająć pokój; dzień dobry. Proszę Pana czy mogę wynająć pokój w hotele?*) lub składniowym (*Przepraszam, potrzebuję pokój na dzisiaj*), rzadziej także pojawiają się osobliwości na poziomie normy komunikacyjnej (*Proszę dać mi pokój na dwie osoby*).

Przyczyną nieporozumień (22%) mogą być wypowiedzi typu: *Dzień dobry! Proszę was wydać mi pokój; proszę bardzo pana podać mi pokój; chcę wynająć jednopokojowy pokój na dwa dni; dzień dobry, ja chce wynająć pokój jak to zrobić?* Przytoczone przykłady świadczą o odstępstwach od normy zarówno komunikacyjnej, jak i językowej.

Wypowiedź *Proszę wynajmąc pokój* ze względu na konstrukcję gramatyczną zdania oraz *ja chce zakazać pokój* (zapożyczenie semantyczne) zakwalifikowałam do nieodpowiednich. W pozostałych ankietach – brak odpowiedzi.

Podsumowując analizę otrzymanego metodą ankietową materiału, można stwierdzić, że wśród przedstawionych sytuacji komunikacyjnych najwięcej wypowiedzi odpowiednich i jednocześnie zgodnych z ogólnopolską normą językową i komunikacyjną dotyczy sytuacji, gdy trzeba było kupić bilet na pociąg (na dworcu kolejowym), a także zaproponować spotkanie swojemu przyjacielowi bądź przyjaciółce (zob. Tabelę 1).

Tabela 1. Zestawienie liczbowe wypowiedzi respondentów w poszczególnych sytuacjach komunikacyjnych

	Jest Dzień Nauczyciela. Jak złożysz życzenia nauczycielowi?	Jesteś na lekcji języka polskiego. Nie usłyszałeś, co powiedział nauczyciel. Jak poprosisz go o powtórzenie?	Jesteś na dworcu. Nie wiesz, jak dostać się do akademika (ul. Młynarska). Jak zapytasz o taką informację?	Jesteś na dworcu kolejowym. Co powiesz, kupując bilet do Warszawy?	Jesteś w kawiarni. Jak zamówisz coś do jedzenia i picia?	Dzwonisz do kolegi (koleżanki), żeby się z nim (nią) umówić. Zaproponuj spotkanie.	Przyjechałeś(aś) do hotelu. Chcesz wynająć pokój. Jak to zrobisz?
I	30%	41%	15%	56%	31%	50%	40%
II	17%	13%	34%	26%	31%	35%	27%
III	41%	30%	43%	13%	17%	—	22%
IV	12%	16%	8%	5%	21%	15%	11%

Nieco mniej tego rodzaju wypowiedzi zarejestrowano w sytuacji, gdy zadanie respondentów polegało na wynajęciu pokoju w hotelu. Najmniej wypowiedzi po-

prawnych pod względem językowym i komunikacyjnym pojawiło się wówczas, kiedy uczniowie pytają o drogę, a adresatem w tej sytuacji jest przechodzień. Wypowiedzi komunikatywne, ale zawierające pewne odstępstwa od normy ogólnopolskiej, niezakłócające jednak komunikacji, najczęściej zdarzają się w sytuacji z propozycją spotkania (odbiorcą jest przyjaciel), a także pytania o drogę, rzadziej też – składania zamówienia w kawiarni. Chodzi tu przeważnie o odstępstwa na poziomie fleksji. Najwięcej wypowiedzi, które mogą spowodować zakłócenie komunikacji, poświadczono przy pytaniu o drogę, a także w życzeniach (odbiorcą jest nauczyciel). Odstępstwa te polegają zarówno na niewłaściwym językowi ogólnopolskiemu użyciu performatywów *witać*, *pozdrawiać* oraz *gratulować*, jak i niepoprawnej odmianie czasownika *móc*. Najczęściej badani formułują wypowiedzi nieodpowiednie (zaliczone do IV grupy) w kawiarni. Przyczyna ich „nieodpowiedniości” tkwi w braku niezbędnej do złożenia zamówienia informacji. Najmniej takich wypowiedzi zdarza się w sytuacji, gdy trzeba kupić bilet.

Omówione odstępstwa komunikacyjnojęzykowe w polszczyźnie dzieci i młodzieży pochodzenia polskiego są skutkiem funkcjonowania języka polskiego w dominującym innojęzycznym otoczeniu językowym i kulturowym.

Aneks

Fragment ankiety

Utwórz wypowiedź w podanych sytuacjach:

1. Jest Dzień Nauczyciela. Jak złożysz życzenia nauczycielowi?
2. Jesteś na lekcji języka polskiego. Nie usłyszałeś, co powiedział nauczyciel. Jak poprosisz go o powtórzenie?
3. Jesteś na dworcu. Nie wiesz, jak dostać się do akademika (ul. Młynarska). Jak zapytasz o taką informację?
4. Jesteś na dworcu kolejowym. Co powiesz, kupując bilet do Warszawy?
5. Jesteś w kawiarni. Jak zamówisz coś do jedzenia i picia?
6. Dzwonisz do kolegi (koleżanki), żeby się z nim (nią) umówić. Zaproponuj spotkanie.....
7. Przyjechałeś(aś) do hotelu. Chcesz wynająć pokój. Jak to zrobisz?

Literatura

- Komorowska H., 1978, *Sukces i niepowodzenie w nauce języka obcego*, Warszawa.
- Krawczuk A., 2011, *Leksykologia i kultura języka polskiego*, t. 2: *Kultura języka*, Kijów.
- Sawicka G., 2001, *Konwencja a kompetencja komunikacyjna* [w:] *Język w komunikacji*, t. 1, red. G. Habrajska, Łódź, s. 117–126.
- Sokołowska H., 2004, *Wielojęzyczność a umiejętności komunikacyjne uczniów szkół polskich na Litwie*, Warszawa – Wilno.

COMMUNICATION SITUATIONS AND ABILITY OF POLISH SPEAKING CHILDREN LIVING IN WESTERN UKRAINE TO CREATE UTTERANCES

Summary

The article is devoted to the analysis of utterances created by young Polish speakers in different communication situations. All the children declare Polish descent and attend Polish Saturday (Sunday) schools in Western Ukraine. The results were obtained by means of questionnaire. The research includes such speech acts as greeting, requesting, suggesting and ordering. On the basis of the pupils' utterances conclusions about their communicative competence level can be drawn.